

Premierul Republicii Moldova, Dorin Recean, prezintă în Parlamentul programul "Bugetul +Plus"

**Friedrich
Ebert**
Stiftung

Aprilie 2025

Bani europeni pentru dezvoltare: Între creștere economică și campanie electorală

Temele ediției:

1. Marina Soloviova, *Expert-Grup*: Pentru a avea o creștere economică mai mare, ar trebui să evităm investirea mijloacelor financiare în niște proiecte neproductive cu caracter populist
2. Mădălin Necșuțu, jurnalist TVR Moldova și Balkan Insight: De ce trebuie să cheltuim responsabil banii europenilor: creșterea economică versus politicianism
3. Radu Marian, deputat PAS: „Bugetul + Plus” este doar o mică parte din ce ar putea să urmeze dacă țara își va continua parcursul european
4. Andrei Lutenco și Dan Nicorici, CRP Moldova: Bugetul +PLUS: o ecuație fără transparență și participare

Republica Moldova se află în fața unui moment important ce nu trebuie ratat, și mai ales trebuie administrat într-un mod inteligent, transparent care să fie în concordanță cu valori și politici generatoare de bunăstare pentru Republica Moldova. Programul „Buget + Plus” nu face abstracție de la această regulă. Cele aproape două miliarde de euro ce vor veni în următorii trei ani de la Uniunea Europeană vor fi fonduri importante ce pot genera creștere economică și pot fi imbold ca economia să ajungă la acea creștere dorită și așteptată de experți de 10% la anual.

Pentru acest lucru, Republica Moldova va trebui să navigheze prin ape extrem de tulburi, cu o

Rusie tot mai ostilă. Un ciclu de încă patru ani de guvernare pro-europeană ar crea instituții și mai reziliente și mai puternice, fapt ce contravine intereselor geopolitice ale Moscovei. Rusia nu se va da în lături în a folosi metode sofisticate și meschine pentru a-și atinge scopurile politice.

Dar mai important este cum gestionează Republica Moldova aceste episoade proiectate să aducă această țară mai aproape de UE spre orizontul anilor 2030. În acest scop, Republica Moldova trebuie să trateze responsabil cheltuirea banilor europeni, iar actuala guvernare trebuie să nu cadă în păcatul populismelor interne în privința folosirii acestor fonduri pentru scopuri de campanie în perspectiva alegerilor parlamentare de la toamnă.

Știri pe scurt:

■ Republica Moldova și Ucraina vor continua să meargă împreună spre aderarea la Uniunea Europeană, iar negocierile ar putea începe în curând, a spus comisarul europeană pentru Extindere, Marta Kos. În cadrul unui apel cu Olha Stefanishyna, viceprim-ministra pentru integrare europeană și euroatlantică a Ucrainei, Marta Kos a reiterat sprijinul pentru a deschide negocierile de aderare pe primul cluster simultan atât cu Republica Moldova, cât și cu Ucraina. Recent, Kos a menționat într-un interviu pentru Radio Europa Liberă că Uniunea Europeană ia în considerare posibilitatea de a continua procesul de aderare cu Republica Moldova, decuplând Ucraina, întrucât eforturile Kievului de a adera la blocul comunitar sunt blocate de Ungaria. Anul trecut, statele membre ale UE au dat undă verde începerii negocierilor de aderare cu ambele țări candidate, dar niciun capitol de negocieri nu a fost încă deschis.

■ Mandatele a cinci din șase judecători de la Curtea Constituțională vor expira în această vară. Conform legislației în vigoare, procedura de desemnare a unui nou judecător începe cu trei luni înainte de expirarea mandatului, relatează IPN. Deocamdată, concurs s-a anunțat pentru selectarea judecătorului care îi va lua locul lui Serghei Țurcan, desemnat de CSM, al cărui mandat expiră pe 30 iulie. Alte patru mandate expiră în luna august. Curtea Constituțională are șase judecători, numiți pentru un mandat de șase ani. Doi judecători sunt numiți de Parlament, doi de Guvern și doi de Consiliul Superior al Magistraturii. Cu trei luni înainte de expirarea mandatului fiecărui judecător, președintele Curții Constituționale informează în scris autoritatea care a desemnat judecătorul al cărui mandat expiră privind demararea procedurii de desemnare a unui nou judecător. Până la expirarea mandatului judecătorului, autoritatea competentă trebuie să numească un nou judecător. Legea mai spune că judecătorul Curții Constituționale poate deține această funcție pe durata a două mandate.

■ Președinta Republicii Moldova, Maia Sandu, a venit cu un mesaj de mulțumire pentru jurnaliștii „care servesc interesul public și contribuie, prin munca lor, la o societate mai informată și mai conștientă” cu ocazia Zilei Internaționale a Presei. „Într-o lume invadată de valuri de manipulare și dezinformare, mass-media are o misiune vitală: să aprobe adevărul, să demonteze falsurile și să ajute cetățenii să deosebească binele de rău”, a spus Maia Sandu. Șefa statului a subliniat importanța jurnalismului de investigație: „Datorită reporterilor curajoși, întreaga societate a aflat cum grupări criminale au încercat, prin corupție, să fure viitorul acestei țări. Iar acolo unde dreptatea n-a fost de vânzare, s-a recurs la intimidări, amenințări și presiuni”. „Jurnaliștii onești duc adesea o luptă inegală: cu resurse limitate, se confruntă cu mașinării de propagandă bine finanțate din surse obscure. De aceea, este responsabilitatea noastră să rămânem vigilenți, să alegem surse de informare credibile și să susținem jurnaliștii care și-au demonstrat profesionalismul și integritatea de-a lungul anilor. Doar așa, jurnalismul de bună credință va putea continua să aducă adevărul în casele noastre”, mai scrie Maia Sandu.

Pentru a avea o creștere economică mai mare, noi ar trebui să evităm investirea mijloacelor financiare în niște proiecte neproductive cu caracter populist

Experta economică Marina Soloviova de la think-tank-ul Expert-Grup ne-a oferit un interviu pentru buletinul de politică externă al FES/APE în care am discutat despre programul “Bugetul + Plus” ce urmează a fi implementat de Guvern și anume despre care sunt hibeale acestui program. Am discutat despre dezbaterile publice pe acest proiect și care ar trebui să fie viziunea acestui program din perspectivă economică și mai puțin politică, de câștigare a voturilor. Vă invităm să-l citiți în rândurile ce urmează:

■ Luna aceasta a fost aprobat cel mai mare pachet financiar pentru investiții și creștere economică din istoria recentă. Expert-Grup a semnalat o serie de deficiențe, mai ales în partea de transparență, și aș vrea să începem discuția de la acest lucru. A fost un proces transparent și inclusiv, consultat și cu experții din

societatea civilă sau o vedeți ca pe o inițiativă eminamente politică?

■ În opinia mea, procesul de consultări publice a fost practic eludat, pentru că în conformitate cu legea privind transparența în procesul decizional, anunțul privind organizarea consultărilor publice trebuia să fie publicat cu cel puțin 15 zile lucrătoare înainte de definitivarea proiectului de decizie. La fel, termenul pentru prezentarea recomandărilor asupra proiectului trebuia să fie de cel puțin 10 zile lucrătoare de la data apariției anunțului. Însă, în realitate, ambele anunțuri au apărut în aceeași zi când proiectul a fost aprobat de guvern, adică pe 3 aprilie.

Termenul de recepționare a comentariilor a fost și el indicat ca fiind pe 8 aprilie, dar nici măcar el nu a fost respectat, pentru că la 7 aprilie Parlamentul deja a aprobat în prima

lectură acest proiect de lege. Așadar, practic, legea a fost adoptată fără consultări publice.

■ **Dar de unde credeți că vine această grabă? E o chestiune care nu se vrea a fi discutată și cu publicul sau are și anumite raționamente politice?**

■ Nu știu, poate că dâșii voiau să se grăbească, să o facă cât mai repede ca să poată să-l implementeze, de exemplu. Guvernul a dat o explicație, dar care nu mi s-a părut convingătoare. Au motivat că a fost atât de repede, pentru că oamenii vor ca investițiile să ajungă cât mai repede în localitățile lor. Nu s-a precizat însă care anume investiții nu pot aștepta cele 10 zile care sunt prevăzute de regulament. De aceea, îmi este greu să spun care a fost motivul pentru o asemenea grabă. Cel mai tare a deranjat faptul că nu doar legislația națională nu s-a respectat, ci au fost sfidate însăși principiile generale pentru care ne-a fost acordată această finanțare.

Este de menționat că regulamentul Parlamentului European de instituire a mecanismului de reformă și creștere pentru Republica Moldova conține sintagma "principiul parteneriatului inclusiv", care prevede că autoritățile locale, societatea civilă, diferite grupuri vulnerabile și alte persoane implicate trebuie să participe la selecția și modelarea activităților eligibile din această finanțare.

Cu alte cuvinte, acest proces trebuie să reprezinte pluralismul societății din Republica Moldova, mai ales că acolo există o parte de împrumut care va fi rambursată de către toți contribuabilii din Republica Moldova.

Incoerență cu obiectivele asumate

■ **Ați menționat incoerența unor măsuri bugetare cu filozofia și obiectivele asumate în Planul de creștere economică semnat cu UE. Ce înseamnă acest lucru mai exact, ne-ați putea oferi exemple în acest sens?**

■ Pentru corectitudine, trebuie de spus că acest proiect de lege conține și unele măsuri bune, care sunt coerente cu Planul de creștere economică, cum ar fi, de exemplu, modernizarea piețelor agricole din diferite orașe, modernizarea drumurilor locale, care, la fel, reprezintă infrastructura economică, subvenționarea salariilor pentru tineri angajați, sprijin pentru mici antreprenori și agricultori etc.

Dar sunt și unele măsuri care nu mi s-au părut coerente cu obiectivul de creștere economică, cel de trecere la un model economic cu valoarea adăugată mai înaltă. Drept exemplu, putem aduce programul „Curtea Europeană”, care prevede renovarea a câtorva zeci de curți de blocuri din orașul Chișinău și din suburbii. Noi am analizat acest program publicat pe site-ul specializat și am realizat că sunt eligibile cheltuieli precum reabilitarea trotuarelor de acces la bloc, renovarea ușilor, amenajarea peisagistică, arbori ornamentali. Nu punem la îndoială ca aceste lucruri

nu ar fi necesare, dar există totuși anumite rezerve că ele ar putea genera creștere economică suficientă. Mai mult, trebuie să ținem cont că va trebui să plătim dobândi la aceste împrumuturi, prin urmare, astfel de proiecte trebuie investite în așa fel încât să genereze o creștere economică mai mare decât rată dobânzii, pentru a nu acumula la datoria publică.

Concurență politică

■ **Vedeți cumva același model implementat de primarul Chișinăului, Ion Ceban, de a cosmetiza centrul orașului fără o mare plusvaloare în partea economică? Putem să ne gândim că și guvernul vrea să ia măsuri similare pentru voturi în perspectiva alegerilor parlamentare, dar care n-ar genera atât de multă creștere economică prin astfel de investiții în curțile blocurilor?**

■ Acest lucru îl presupunem și noi pentru că noi nu vedem care ar fi finalitatea acestui proiect de reparație a unui număr destul de redus de curți. Mai mult decât atât, acest proiect este prevăzut doar pentru municipiu Chișinău, nu și pentru toată țara. În mod normal, chiar dacă ne dorim să renovăm curțile blocurilor, trebuie să existe un program cuprinzător pe toată țara care să prevadă renovarea etapizată, poate pe parcursul a mai multor ani, a tuturor curților de bloc din țară.

Dar când este vorba doar de municipiul Chișinău și doar de câteva zeci de curți, se creează impresia că este vorba de un proiect cu conotații electorale, care să rivalizeze cu proiectele realizate de primarul Ion Ceban, concurent politic pentru partidul de la guvernare. Din păcate, există această impresie.

■ **În nota Dvs mai vorbiți și de riscurile privind limitarea autonomiei locale. De ce ar limita Programul Bugetul Plus autonomia locală?**

■ Nu vorbim de programul în întregime, există însă anumite proiecte care au fost propuse, cum ar fi programul „Europa este aproape, ediția 2025”, care prevede construirea și modernizarea drumurilor locale. Acest proiect va fi finanțat din resursele Uniunii Europene prin Fondul Național pentru Dezvoltare Regională și Locală.

Folosirea resurselor din acest fond, de exemplu, în cadrul programului „Satul European”, a fost anterior obiectul criticii din partea societății civile în ceea ce privește riscurile de clientelism politic. Au fost realizate mai multe studii, iar unele dintre ele au sesizat mai multe semnale care sugerează posibile influențe ce ar fi putut favoriza localități conduse de unii primari afiliați partidului de guvernământ. Iar conceptul acestui nou program privind drumurile „Europa este aproape” este similar designului proiectului anterior „Satul european”. Dacă anterior au existat anumite probleme, este foarte probabil că aceleași probleme se vor perpetua și în programul nou. Dacă ne uităm la însăși design-ul acestui program, vom vedea că însăși procedura presupune anumite riscuri de „vasalizare” politică a primarilor.

Să vă dau un exemplu despre cum are loc selecția. Autoritățile Publice Locale (APL) de nivelul întâi depun cereri de finanțare. Ulterior, Ministerul Infrastructurii evaluează aceste proiecte și elaborează o listă a proiectelor prioritare pentru finanțare, care apoi trebuie să fie avizată de către Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale și Locale.

Având în vedere componența acestor consilii interministeriale, există riscul ca deciziile să fie politizate la etapa de selecție. Sunt posibile anumite abuzuri și după etapa de selecție, deoarece APL-urile câștigătoare trebuie să realizeze proceduri de achiziții publice și să urmărească executarea lucrărilor de construcții de către antreprenori. Pe măsura executării lucrărilor, Serviciul Național de Dezvoltare Locală și Regională trebuie să efectueze debursarea plăților din acel fond către APL-uri în bază unui șir de documente confirmative.

Valoarea tranșelor trebuie să fie de cel puțin o treime din valoarea totală a contractului. Și aici apare problema că ar fi posibilă neacceptarea actelor justificative ale unor primari poate mai „încăpățânați”. Și dacă este vorba de o treime din valoarea contractului total, atunci antreprenorii riscă să nu fie remunerați pentru treimea de lucrări deja executate, iar în acest mod primarii devin șantajabili, creându-se astfel premise pentru clientelism și supunerea politică a primarilor.

Posibila politizare a fondurilor?

■ **Ați văzut astfel de tipare anterior și la programul „Satul european”? Au existat astfel de discuții și în trecut privind oferirea de bani unor primari pe criterii politice?**

■ Da, noi în notă noastră de poziție am indicat un astfel de scenariu. De exemplu, colegii noștri din Bălți –Asociația pentru Drepturile Omului LEX21– au monitorizat realizarea Programului „Satul european” în regiunea de nord a țării și a identificat unele semne că au fost favorizați primarii afiliați partidului de guvernământ, atât după numărul de proiecte câștigate, cât și după suma pe beneficiari.

Au existat deci anumite probleme, care poate nu neapărat s-a produs intenționat, dar unele semne vorbesc totuși ca unele primării au putut fi favorizate. Așadar, noi credem că dacă designul nu s-a schimbat, înseamnă că și în programul privind reabilitarea drumurilor ar putea să apară aceleași probleme.

■ **Considerați că unele alocări din acest program Bugetul + Plus au și caracter populist care vine cumva înaintea alegerilor parlamentare? Vedeți poate alocarea unor fonduri și într-o logică electorală?**

■ Guvernul a alocat anumite sume de bani pentru familiile vulnerabile și pentru familiile cu copii, acțiune care a fost criticată. Mie îmi pare bine când și persoanele vulnerabile primesc anumite beneficii, dar nu este bine ca acest lucru să fie conceput ca mijloc de atragere a voturilor. Astfel de practici trebuie evitate.

Pentru a obține creștere economică, ar trebui să evităm, în general, investirea mijloacelor financiare în proiecte neproductive cu caracter populist. Ar trebui să fie prioritizate acele proiecte care pot conduce la creștere economică pe viitor, deoarece aceasta este menirea pachetului economic oferit de către Uniunea Europeană.

În general, nu atât graba este problema, cât direcțiile de investire a resurselor. Cu referire la ultimele, încă în martie Expert-Grup a făcut recomandări pe care le-am publicat și prezentat guvernului.

În primul rând, este vorba de sectorul energetic și eficiență energetică – infrastructura de distribuție și stocare, surse regenerabile de energie. Guvernul trebuie să investească în cercetare și dezvoltare, precum și în recalificarea și perfecționarea forței de muncă pentru a crește valoarea adăugată în economie.

■ **Cât s-a respectat din recomandările dvs. de atunci? Pentru că există niște alocări pe partea de independență energetică, dar nu știm cât au luat în calcul cei de la guvern recomandările pe care le-ați făcut dumneavoastră anterior?**

■ Noi avem impresia că Guvernul nu prea s-a inspirat din recomandările economiștilor din societatea civilă. Într-adevăr, acolo sunt incluse proiecte de eficiență energetică, de susținere a antreprenoriatului mic, dar în mare parte sunt măsuri ce țin de cheltuieli curente. Aceasta însă nu este bine, deoarece nu va genera creștere economică pe viitor, iar noi avem nevoie de acest lucru pentru ca să putem plăti dobânzi și rambursa acele împrumuturi.

Creștere economică modestă

■ **Deputații PAS susțin că acest “Bugetul + Plus” țintește o creștere anuală de 5 la sută a economiei în următorii ani. Experții din societatea civilă spun că este nevoie de creștere de 10% pe an. Este nevoie de măsuri suplimentare pe lângă “Bugetul + Plus” pentru a ajunge la acea creștere de 10% de care avem nevoie în următorii ani?**

■ Acum nici nu se pune problema de a avea o creștere economică de 5%, pentru că am văzut zilele trecute că Fondul Monetar Internațional (FMI) și-a actualizat prognoza pentru Republica Moldova. FMI a prognozat o creștere economică de mai puțin de 1% pentru 2025, și o creștere de până la 2,5% pentru anul viitor, dacă nu mă înșel. Iar aceasta este foarte puțin.

Cu alte cuvinte, nici măcar acele 5% care sunt declarate în program, probabil nu vor fi atinse în următorul an sau doi. Și, într-adevăr, nouă ne-ar trebui o creștere economică mai mare decât asta, pentru care este nevoie de o viziune mai curajoasă. Trebuie să investim în programe care să genereze creștere economică durabilă, să sporească competitivitatea și alinierea la standardele europene.

■ **Vă mulțumim!**

De ce trebuie să cheltuim responsabil banii europenilor: creșterea economică versus politicianism

**Editorial de Mădălin Necșuțu,
jurnalist TVR Moldova
și Balkan Insight**

Lansarea „Bugetului + Plus”, un program gândit să ajute relansarea economiei Republicii Moldova, este un prilej de bucurie, dar și unul de reflecție. Dacă ne gândim la intenția lui nu poate decât fi una benefică pentru a genera plus valoare în economie. Dar în același timp, nu putem trece cu vederea anumite lacune sau graba cu care guvernarea au ales să îl implementeze. Dar să le luăm pe rând și să le explicăm pe fiecare în parte.

În primul rând, Programul „Bugetul + Plus” marchează o premieră pentru economia Republicii Moldova. Este o injecție financiară fără precedent în valoare de 8 miliarde de lei. Alocarea bugetară a fost posibilă datorită sprijinului fără precedent din partea Uniunii Europene pentru realizarea Planului de Creștere pentru Republica Moldova și Programului de reziliență energetică. Așadar, vectorul de dezvoltare pentru Republica Moldova este din nou asigurat de relația pe care Republica Moldova o are cu Uniunea Europeană. Nu Rusia, sau altcineva.

Mai precis, Guvernul va aloca circa 8 miliarde de lei, în mod egal, pe două dimensiuni: pachetul energetic și pachetul de dezvoltare economică. În acest pachet energetic, nu vorbim atât de mult de dezvoltare economică în sensul clasic al cuvântului, ci mai degrabă de un ajutor social pentru populație pentru a relaxa povara facturilor la energie, dar și pentru companii. Aici se vede și componenta socială, care nu poate genera atât de multă creștere, dar într-adevăr ajută populația pentru a naviga în această perioadă grea.

Nu putem să facem abstracție că acest ajutor vine într-un an electoral important, iar partidul de guvernare vrea să puncteze și la acest capitol pentru a genera voturi în perspectiva alegerilor parlamentare din toamnă. Ceea ce ridică întrebări în partea morală a

poveștii este că acest ajutor se face din banii UE, deci ai contribuabilului european.

De altfel, aici vedem că și UE oferă acest sprijin financiar, care face parte dintr-un pachet mare de 1,9 miliarde de euro în următorii trei ani. Dar circa 25% din acest ajutor vine acum, în perioada premergătoare alegerilor. Evident că și din partea UE este o dorință de a ajuta financiar partidele politice care își doresc un parcurs european pentru Republica Moldova, iar acest ajutor nu este străin de o astfel de strategie.

Nu este nimic condamnatibil aici, dar totuși, pentru corectitudine, nu trebuie să facem abstracție de acest aspect, încercând cumva să cosmetizăm „timing-ul”) acestui sprijin financiar imens cu momentul alegerilor parlamentare ce se așteaptă în numai câteva luni de zile.

Curaj în abordarea unor proiecte de țară importante

Poate partea mai importantă a acestui program vine în jumătatea a doua a sa, adică celelalte patru miliarde de lei care vor fi alocate pentru

modernizarea infrastructurii. De exemplu, premierul României, Marcel Ciolacu, estima anul trecut că fiecare 1 euro investit în infrastructură, va genera în România între 6-8 euro în următorii cinci ani de zile.

Dezvoltarea sistemului de drumuri este vital pentru Republica Moldova, atât pe intern, cât și în economia regională. Republica Moldova trebuie neîntârziat să-și modernizeze și chiar să-și creeze infrastructura pentru a fi capabilă să se pună pe traseul reconstrucției Ucrainei care mai devreme sau mai târziu va fi inevitabilă.

La fel, construcția unui segment de autostradă care în primă fază să racordeze Chișinăul la România în zona de graniță Sculeni este imperios necesară pentru a lipi cele două segmente din Autostrada Unirii ce va pleca de la Târgu Mureș, va continua spre Chișinău și în cele din urmă va ajunge la Odesa. Chișinăul și toate localitățile de pe traseu vor cunoaște o dezvoltare spectaculoasă pe acest traseu fără niciun dubiu.

Este necesar ca autoritățile să gândească acest aspect strategic și mai ales să pună în mișcare fără a mai șovăi un astfel de plan. Este nevoie ca Republica Moldova, mai ales prin ajutorul financiar generos al UE, să înceapă să gândească ca un stat puternic care are curajul unor proiecte mari de țară și de a ieși din zona mediocrității strategice.

De asemenea, este necesară sporirea și accelerarea construcției de poduri pentru Prut și racordarea Republicii Moldova la infrastructura europeană. La finele acestui an este preconizată darea în exploatarea a celor mai noi segmente de autostradă pe zona Moldovei și astfel se va putea circula pe autostradă de la București până la Bacău.

Racordarea cât mai rapidă a Republicii Moldova la acest nod rutier important în România va produce automat o circulație de mărfuri și persoane mult mai rapidă, fapt ce va genera implicit dezvoltare economică. Este vital pentru ca Republica Moldova să intre în ritmul de dezvoltare a României pe partea de infrastructură pentru a se racorda cât mai rapid la sistemul de transport european.

De asemenea, căile de acces feroviare trebuie și ele modernizate, deoarece transportul feroviar este și mai ieftin și de multe ori mai rapid. Este nevoie de lucrări urgente de schimbare a cât mai mulți kilometri de ecartament sovietic cu cel de tip european.

Atenție la jocurile politice!

Pe lângă partea de dezvoltare a infrastructurii de transport și a beneficiilor care vor veni pentru agricultură, în special în zona zootehniei, dar și acel ajutor binevenit la angajarea tinerilor în câmpul de muncă, există și anumite aspecte mai puțin pozitive în ceea ce privește planurile Guvernului. Un element care atrage inevitabil atenția este derularea Programului „Curtea europeană”.

Acest episod este susceptibil a fi privit ca un element de concurență electorală a Partidului Acțiune și Solidaritatea (PAS) cu cele pe care le desfășoară primarul Chișinăului, Ion Ceban, lider MAN și co-fondator al blocului politic Alternativa. Ceea ce a făcut Ceban în ultimii ani, prin repararea trotuarelor în centrul Chișinăului, nu este decât un plus de peisagistică urbană, dar nu un proiect care să genereze creștere economică pentru capitala Republicii Moldova.

Problemele sistemice încă persistă, iar tentativa Guvernului de a repara câteva zeci de curți de blocuri în Chișinăul nu poate fi privită decât ca o tentativă a PAS-ului de a rivaliza cu proiecte populiste și sterile ale primarului Ion Ceban care și-a câștigat al doilea mandat de edil prin astfel de cosmetizări de suprafață. Ori rivalizarea prin astfel de metode din partea PAS cu blocul Alternativa pe banii contribuabililor europeni este cu siguranță o notă negativă pentru partidul de guvernare. De ce, de exemplu, Guvernul nu gândește dezvoltarea curților de blocuri din Bălți, oraș cu votanți preponderent al partidelor pro-ruse? Cel mai probabil din pricina faptului că astfel de proiecte oricum nu le vor aduce voturi în plus din această zonă a țării.

Nu în ultimul rând, „Bugetul + Plus” a avut și un circuit legislativ pe repede înainte, care a lăsat o mică marjă pentru de fi discutat cu experții din societatea civilă, sau nu mai vorbim de o dezbatere publică reală.

Astfel, cel mai ambițios proiect politico-economic a fost trecut rapid, cu o mare doză de netransparență, prin circuitul legislativ necesar. Acest lucru a fost văzut, pe bună dreptate, drept un gest politicianist și netransparent, în special de partenerii externi ai Republicii Moldova care se așteptau la o discuție mai largă pe cheltuirea banilor europeni. Este vital nu doar să primim bani de la UE, ci mai ales să îi cheltuim rațional, cu maximă responsabilitate și în zona în care ei pot crea dezvoltare pe viitor. Totul aseasonat cu o doză cât mai mică de politicianism și populism electoral.

„Bugetul + Plus” este doar o mică parte din ce ar putea să urmeze dacă țara își va continua parcursul european

Deputatul PAS, Radu Marian, a oferit buletinului de politică externă al FES/APE un interviu despre planurile Guvernului privind programul „Bugetul + Plus” prin care actuala guvernare pro-europeană de la Chișinău își propune să relanseze economia statului. Am discutat despre intenții și mai ales despre arhitectura acestui program menit să genereze dezvoltare în anii ce urmează pentru ca Republica Moldova să-și poată continua drumul european. Vă invităm să citiți aceste detalii pe larg în interviul care urmează:

■ Ce reprezintă acest program „Bugetul + Plus” și care sunt speranțele Dvs. ca partid de guvernare cu acest proiect în privința îmbunătățirii vieții oamenilor din Republica Moldova?

■ Acest program „Bugetul + Plus” vine ca urmare a sprijinului oferit de UE. Vorbim aici de acel grant de 200 milioane de euro destinat pentru a susține cetățenii noștri și afacerile, ca urmare a creșterii prețurilor la electricitate, realitate generată de unul dintre episoadele de șantaj energetic venite din partea Federației Ruse.

Totodată, vorbim de programul de creștere economică. Mai precis, este vorba de prima tranșă de 200 milioane euro care au venit în această primăvară, menite să accelereze dezvoltarea economică.

Așadar, „Bugetul + Plus” are două componente: prima componentă este constituită din grantul care a fost deja parțial utilizat pentru sprijinul cetățenilor noștri la facturile pentru energie, și a doua parte care este un împrumut destinat măsurilor pentru creștere economică. Obiectivul nostru cu acest program de creștere economică – vorbim de 1,9 miliarde euro care o să vină în următorii trei ani – este să avem o creștere economică anuală de cel puțin 5%.

Ceea ce am aprobat până acum pentru „Bugetul + Plus” este un prim pas. Este doar o mică parte din acest obiectiv major al nostru, și anume să accelerăm creșterea noastră economică.

■ Bugetarea acestui proiect se face exclusiv din acest ajutor financiar de 1,9 miliarde de euro de la UE sau vor fi și bani de la bugetul de stat?

■ Despre asta este vorba, și anume despre acele 200 de milioane euro, a doua parte care a venit din programul de creștere economică. Din această cauză am și făcut această rectificare pe care am numit-o „Bugetul + Plus”.

În mod normal, rectificarea bugetară se face, în mod normal, în iulie, dar în cazul acesta vorbim de o finanțare excepțională de la UE prin programul de creștere economică din partea UE. Prin urmare, am făcut această rectificare acum. În mare parte, banii pentru acest program vin din de la UE.

Rațiuni electorale sau ținte pragmatice?

■ Există și acest aspect al unor critici pentru PAS și anume că acest ajutor de la UE ar fi folosit și în scopuri electorale, deoarece vine cumva înainte de alegerile parlamentare. Cum evaluați astfel de afirmații?

■ Practic toți ultimii ani au fost electorali - 2022, 2023, dar și 2024. În fiecare an am avut sprijin de la Uniunea Europeană și în fiecare an, am venit cu susținere pentru infrastructură, pentru cetățenii, sprijin la facturi și așa mai departe.

Așadar, astfel de afirmații nu țin, deoarece în această logică nu ar fi trebuit niciodată să venim cu măsuri de susținere a economiei și cetățenilor. Iar acest program, spre deosebire de alte finanțări pe care le-am avut din extern, este în principiu concentrat pe investiții capitale și creștere economică.

Spuneam de un miliard de lei pentru dezvoltarea satelor, localităților, orașelor, drumuri locale, și așa mai departe. Un alt miliard de lei pentru drumuri regionale, 200 milioane de lei pentru susținerea afacerilor, 200 milioane de lei pentru agricultură, 60 milioane de lei pentru tineri, pentru a-i încuraja la primul loc de muncă, și anume acel adaos de 3.000 lei pe lună.

Asta este diferența dintre „Bugetul + Plus” și pachetele de susținere din anii precedenți de la partenerii externi. În general, acești bani au ajuns în Republica Moldova inclusiv datorită credibilității guvernării PAS și a doamnei președintă, Maia Sandu. Evident că asta e doar o mică parte din ce ar putea să urmeze dacă țara își va continua parcursul european și va avea o majoritate parlamentară pro-europeană.

Consultări cu societatea civilă și experți

■ **De ce totuși a fost cumva pus pe repede înainte în Parlament și nu a fost discutat aproape deloc acest program în dezbatere publică?**

■ La Comisia de Economie și Buget din Parlament avem un consiliul de experți din care fac parte reprezentanți ai organizațiilor societății civile și experți împreună cu care am discutat și acest buget. I-am întrebat cum ar fi mai bine să fie utilizați acești bani de la UE și am primit un feedback. Ni s-a spus că trebuie investiții private și că trebuie stimulate investițiile companiilor. Facem acest lucru și prin programe precum „373” privind garantarea creditelor sau investiții publice în drumuri, școli și așa mai departe.

În linii mari însă trebuie să ne asigurăm că banii sunt absorbiți, sunt cheltuiți. Nu putem, de exemplu, să stăm două luni în consultări publice.

În general, la rectificările și proiectele de buget, există un calendar foarte strict, și anume de 10-14 zile. Trebuie întotdeauna să te asiguri cumva că legea este votată ca să poți absorbi banii.

De exemplu, Expert-Grup este membru al acestui Consiliul de Experți de la Comisia parlamentară de profil economic. Noi i-am invitat, am avut o ședință la Comisia de Economie și am discutat despre asta. I-am întrebat și pe ei cum consideră că ar fi mai bine ca statul să cheltuiască acești bani. Ne întâlnim în formatul acestui Consiliul de Experți periodic pentru a vedea ce propuneri și feedback există din partea Consiliului de Experți.

Independență energetică

■ **În ceea ce privește reziliența energetică, pentru care se vor cheltui circa 4 miliarde de lei, ce proiecte majore vor fi demarate? Putem deveni după acest program mai independenți energetic față de Rusia?**

În ceea ce privește această primă componentă a „Bugetului + Plus”, sunt mai puține proiecte ce țin de energie și mai multe ce țin de mediu și sustenabilitate care oricum ne vor ajuta.

Susținem indirect reziliența energetică. De exemplu, finanțăm suplimentar programele ODA, Programul „373” și altele pe care agenții economici le folosesc foarte activ ca să-și instaleze panouri solare sau stații de stocare a energiei. Toate acestea contribuie la reziliența energetică.

Am realizat progrese foarte mari la capitolul independenței energetice, în special pe partea de gaze naturale, astfel că nu mai depindem de o singură sursă. Avansăm rapid pe construcția liniei Vulcănești-Chișinău, dar și pe coproducerea de energie regenerabilă.

Pe partea de energie regenerabilă, s-a înregistrat un record de la independența Republicii Moldova față de Uniunea Sovietică, când 36% din tot consumul au fost asigurat de către regenerabile. Acest lucru se datorează nu doar investițiilor din mediul privat, ci și eforturilor guvernului, care a venit cu subvenționare de dobânzi și modificări legislative pentru a simplifica procedurile de instalare a panourilor solare sau centralelor eoliene.

Este de menționat că programul de creștere economică va avea în următorii trei ani foarte multe componente pe partea de reziliență energetică – stații de stocare, de balansare. Mai precis, dacă putem să producem multă energie solară, vom avea nevoie și de balansare, de exemplu, pentru condiții când nu este suficient soare sau vânt. Astfel, trebuie să investim foarte mult în tot ce înseamnă stocarea energiei încât atunci când ai exces de energie electrică, să o poți stoca, iar apoi să o utilizezi când ai nevoie.

Prin urmare, vom investi masiv în acest sector prin programul de creștere economică în următorii trei ani. E o ocazie unică pentru Republica Moldova. Faptul că ne mișcăm repede va influența parcursul european și aderarea europeană a Republicii Moldova, dar și credibilitatea pe care o are acest guvern din partea partenerilor internaționali.

■ **Din programul „Bugetul + Plus” vor fi alocați bani și pentru proiectul liniei de înaltă tensiune Suceava-Bălți care leagă Republica Moldova de România? Când preconizați mai exact că va fi votat în a doua lectură și când vor fi făcute primele plăți din cadrul acestui program? Aveți un calendar precis?**

■ Vom avea în curând ședința plenară și vom vota programul „Bugetul + Plus” în lectura a doua. Pentru proiectul liniei de înaltă tensiune Suceava-Bălți avem finanțare din alt program. Vom declara acest proiect drept unul de utilitate publică, ceea ce înseamnă că guvernul va putea să se miște mult mai repede pe tot ce înseamnă rezervarea terenurilor, exproprierea lor și așa mai departe, ca să reușim în următorii doi ani și jumătate să dăm în exploatare și această linie.

Linia Chișinău-Vulcănești, completată și de această linie Bălți-Suceava ne va ajuta nu numai să rezolvăm cea mai mare problemă – vulnerabilitatea față de regimul separatism de la Tiraspol – ci și avem mai multă capacitate de export spre Uniunea Europeană via România. Așadar, acest proiect este unul crucial de important.

Stimularea economiei

■ **Să vorbim și despre cealaltă jumătate de 4 miliarde de lei și ce înseamnă pentru dezvoltarea economică. Ce presupune acest lucru mai exact?**

■ Este vorba de mai multe componente. În general, pentru a obține creștere economică este nevoie de mai multe lucruri.

Ai nevoie de consum, de investiții publice precum drumuri, școli, etc. Nu în ultimul rând, ai nevoie de investiții private. Apoi vorbim de balanța comercială. Aceste 4 miliarde de lei trebuie folosite pentru două chestiuni, și anume investiții capitale prin care vom alocă un miliard pentru drumuri regionale, un alt miliard pentru programul „Satul european”, un alt miliard pentru drumuri locale și curți în Chișinău. Acestea vor fi cheltuieli guvernamentale.

Astfel de investiții nu doar că vor genera locuri de muncă, de exemplu de companiile care vor angaja oamenii pentru a construi aceste drumuri, dar vor cumpăra și materie primă, și așa mai departe.

Mai important este că astfel de proiecte ajută efectiv oamenii. Atunci când se construiește un drum local, companiile mari caută forță de muncă în toate satele. Evident, că este mult mai ușor să te deplasezi la locul de muncă atunci când ai și un drum bun, lucru ce va ajuta direct și indirect dezvoltarea economică.

Spuneam așadar de acei un miliard de lei pentru proiecte locale și un miliard de lei pentru drumuri

regionale. Alte 200 milioane de lei vor fi alocate pentru programele ODA. La fel, vom subvenționa dobânzile pentru agenții economici în Programul „373” sau vom garanta credite. Poate pare mică această sumă la prima vedere, dar astfel se produce așa-numitul „efect de levier”. Aceasta este o strategie de investiții prin utilizarea banilor împrumutați, în special prin utilizarea diferitelor instrumente financiare sau a capitalului împrumutat pentru a crește rentabilitatea potențială a unei investiții.

Noi ce facem? Când o afacere, de exemplu, vrea să ia un credit de 10 milioane de lei ca să construiască o linie de producere și nu are gaj sau dobânda e prea mare, atunci statul intervine și subvenționează dobânda. Statul garantează creditul și atunci avem această investiție privată a companiei, care nu avea să aibă loc dacă nu intervenea statul cu ajutor parțial.

Și atunci cu această sumă putem să generăm investiții mult mai mari. De exemplu, Programul „373”, cu câteva zeci de milioane investiții sub formă de alocări bugetare, a generat impact economic, mai precis investiții în economie de patru miliarde de lei în ultimii doi ani.

Pe lângă cele 200 milioane de lei pentru programele ODA, mai avem și alte 200 milioane de lei pentru agricultură, mai precis pentru zootehnie, care este un domeniu în dezvoltare. Plus încă 200 milioane de lei pentru școli și reparația cantinelor, care iarăși e o investiție capitală a statului. Toate aceste investiții vor genera locuri de muncă și vor crea condiții mai bune pentru copii. De la 1 septembrie va fi introdusă alimentația gratuită pentru elevii de la clasele a cincea până la a noua.

Nu în ultimul rând, vom introduce și acel program de 60 de milioane de lei pentru tineri. Astfel, pentru tinerii care se angajează pentru prima dată, statul ca acorda un ajutor financiar. Acest lucru se va produce pentru tinerii care se angajează în domenii-cheie precum cel al materialelor de construcții, fabricarea mobilei, procesarea alimentară, chimie, farmacie, automotive sau industrie creativă.

Mai precis, statul va oferi lunar pentru acești tineri o suma de 3.000 de lei timp de 12 luni. Rămâne să vedem cum va funcționa acest program, dar ne planificăm să-l extindem în funcție de rezultate și de popularitate în rândul tinerilor care se angajează.

■ **Vă mulțumim!**

Bugetul +PLUS: o ecuație fără transparență și participare

*Analiză realizată de
Andrei Lutenco, Dan Nicorici
și echipa CPR Moldova*

Modificările recente la Legea bugetului de stat 2025 cunoscute drept „Bugetul + Plus” au stârnit un val de critici din partea opoziției și societății civile. Acestea au ținut în special de lipsa de transparență și participare publică, fapt semnalat de CPR și alte organizații într-o declarație publică lansată mai devreme. La fel de îngrijorătoare este lipsa de fundamentare economică a proiectului, dar și caracterul electoral al inițiativei. În această analiză vom explica de ce adoptarea netransparentă și neparticipativă a pachetului a fost o oportunitate ratată de a aduce cetățenii mai aproape de autorități și de integrarea europeană.

Deficit de transparență

Guvernul a anunțat „Bugetul + PLUS” la 3 aprilie, prezentându-l ca pe „cel mai mare pachet financiar alocat de Guvernul Republicii Moldova pentru investiții și creștere economică”. Valoarea pachetului este de 8 miliarde de lei.

Proiectul de lege nr. 310/2024 pentru modificarea Legii bugetului de stat pentru anul 2025 a fost aprobat de Guvern și înregistrat în Parlament în aceeași zi. Tot în aceeași zi proiectul a fost publicat spre consultare publică, cu termen limită pentru comentarii până la 8 aprilie – patru zile, dintre care două de odihnă. Totuși, pe 7 aprilie, proiectul a fost deja votat în primă lectură de către Parlament, iar pe 17 aprilie a fost votat în lectura a doua. Expertiza anticorupție la proiect elaborată de Centrul Național Anticorupție recunoaște că în procesul de promovare a acestuia nu au fost respectate rigorile de asigurare a transparenței decizionale statuate de lege, iar sinteza obiecțiilor și propunerilor include doar două mențiuni de „lipsă de obiecții” din partea a două entități publice.

Modul în care a fost promovat și adoptat acest proiect contravine principiilor transparenței și participării publice, atât naționale, cât și ale celor din UE. Legea privind transparența în procesul decizional obligă autoritățile să consulte public, cel puțin cu 15 zile

lucrătoare înainte, orice inițiativă care are impact asupra economiei, drepturilor fundamentale, mediului sau calității vieții. „Bugetul + PLUS” afectează direct veniturile, investițiile publice și prioritățile sociale ale statului și este, prin urmare, exact genul de proiect care necesită o consultare amplă și riguroasă.

Legile bugetare nu sunt excluse de la consultare publică, iar Legea cu privire la finanțele publice și responsabilitățile financiar fiscale prevede că proiectele de acte normative în domeniul finanțelor publice se supun consultării publice, iar bugetele se elaborează, se aprobă și se administrează în mod transparent, având la bază proceduri transparente și informație bugetară cuprinzătoare, elaborată și prezentată publicului într-o manieră clară și accesibilă.

Potrivit principiilor participării publice, cu cât este mai important un proiect de politică sau decizie pentru societate, cu atât mai mult efort și timp trebuie alocat pentru consultarea acestuia și nu invers. După cum a anunțat și Guvernul, proiectul discutat prevede alocații majore de ordin energetic, economic și social – compensații și ajutoare (pentru cetățeni și întreprinderi din anumite sectoare), investiții în infrastructură (drumuri, curți și piețe) și stimulente economice. Nu doar oportunitatea acestor intervenții dar și felul în care urmează a fi implementate trebuiau să fie subiectul discuțiilor cu cetățenii.

O oportunitate ratată

În ultimii ani, în contextul procesului de aderarea la Uniunea Europeană, Guvernul s-a angajat să

îmbunătățească participarea societății civile în procesele decizionale din țară. Una din cele 9 măsuri cerute de către Comisia Europeană pentru deschiderea negocierilor de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană era anume creșterea implicării societății civile în procesele decizionale de la toate nivelurile, iar participarea veritabilă (meaningful participation) a societății civile în procesele decizionale a fost o recomandare a Raportului de extindere în 2024.

Îmbunătățirea participării cetățenilor în procesele decizionale este unul din obiectivele Programului național de dezvoltare a societății civile (2024-2027) și este ținută de mai multe măsuri din Planul de acțiuni pentru guvernare deschisă (2023-2025). CPR împreună cu alte organizații ale societății civile au participat la elaborarea metodologiilor, ghidurilor, proiectelor de regulamente și modulelor de instruire atât pentru cetățeni, cât și pentru autorități, dar și la îmbunătățirea cadrului legal în domeniu, pentru a contribui la aceste eforturi.

Totuși, măsura în care Guvernul ia în serios angajamentele de îmbunătățire a participării cetățenilor în procesele decizionale trebuie evaluată nu prin numărul declarațiilor și documentelor de planificare, ci prin fapte – cum Guvernul implică cetățenii în luarea deciziilor concrete, mai ales a celor cu impact semnificativ. Procesul de adoptare a „Bugetului + Plus” a fost o oportunitate de a demonstra participarea publică în practică. Cetățenii și asociațiile lor puteau fi invitați să se exprime asupra priorităților de intervenție și a felului în care urmează să fie gestionati banii (ce tip de infrastructură și unde, ce necesități ale cetățenilor, inclusiv grupurilor vulnerabile, care întreprinderi urmează să beneficieze de finanțele publice).

Dincolo de faptul că astfel, aproape sigur, propunerile de alocări aveau să reflecte mai bine necesitățile

cetățenilor/elor, acestea ar fi acceptate mai ușor de cetățeni. Un buget consultat pe bune ar fi mai puțin susceptibil acuzațiilor de „scopuri electorale” și ar spori încrederea în actul de guvernare.

În proaspătul document privind Planul de Creștere Economică, semnat de Moldova și Comisia Europeană, sunt menționate și principiile de consultare și incluziune a adoptării deciziilor ce țin de bugete și ajutorul UE, pe care autoritățile și le-au asumat să le respecte. Astfel, Articolul 4 menționează principiile de „consultări periodice în timp util” pe tot parcursul implementării planului și necesitatea includerii în procesul participativ a APL-urilor, partenerilor sociali și a societății civile. Iar unul din obiectivele mecanismului, prezentate în Articolul 3, este de a spori accesul la informații, implicarea societății civile în procesele decizionale și de a sprijini transparența. Adoptarea fără consultări a proiectului contravine în mod clar acestor obiective. Un aspect important la care atrage atenția Comisia Europeană este includerea grupurilor vulnerabile și a minorităților. Acești actori trebuiau să aibă cel puțin 10 zile la dispoziție pentru a oferi recomandări și sugestii, deoarece o parte din buget îi vizează direct.

Proces fără incluziune

Adoptarea „Bugetului + PLUS” în lipsa consultărilor publice veritabile a reprezentat o oportunitate ratată de a consolida implicarea cetățenilor/elor în procesul decizional și de a demonstra angajamentul real al autorităților față de valorile europene ce țin de transparență, participare și implicare, fapt consfințit atât în planurile și legile naționale, cât și în acordurile cu UE. Mecanismul de reformă și creștere pentru Republica Moldova trebuie implementat cu implicarea tuturor actorilor vizați – cetățeni/ene, APL-uri, societatea civilă – pentru a alinia mai bine bugetul la necesitățile populației.

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) este o fundație politică social-democrată germană, scopurile căreia sunt promovarea principiilor și fundamentelor democrației, a păcii, înțelegerii și cooperării internaționale. FES îndeplinește mandatul în spiritul democrației sociale, dedicându-se dezbaterii publice și găsirii, într-un mod transparent, de soluții social-democrate la problemele actuale și viitoare ale societății. Friedrich-Ebert-Stiftung activează în Republica Moldova din octombrie 2002.

Asociația pentru Politică Externă (APE) este o organizație neguvernamentală angajată în susținerea procesului de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană și facilitarea procesului de soluționare a problemei transnistrene în contextul europenizării țării. APE a fost constituită în toamna anului 2003 de un grup proeminent de experți locali, personalități publice, de foști oficiali guvernamentali și diplomați de rang înalt, toți fiind animați de dorința de a contribui cu bogata lor experiență și expertiză la formularea și promovarea de către Republica Moldova a unei politici externe coerente, credibile și eficiente.

Opiniile exprimate de experți în cadrul editorialelor nu reflectă în mod necesar punctul de vedere al Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) și al Asociației pentru Politică Externă (APE).

Newsletter-ul este realizat de **Mădălin Necșuțu**, redactor-coordonator.

ADRESA: str. București 111, Chisinau, MD-2012, Republica Moldova, Tel. +373 855830
Website: moldova.fes.de. E-mail: fes.moldova@fes.de